

PETER HECHT

De zomercursus van 2019

Hoe tonen onze musea hun collecties?

Ook dit jaar werd er door de Vereniging Rembrandt in samenwerking met de landelijke Onderzoekschool Kunstgeschiedenis een zomercursus aangeboden. Tien studenten van vijf verschillende universiteiten deden mee. Binnen een week werd een zevental musea bezocht om te zien hoe de eigen collectie er werd gepresenteerd, en alle dagen werden afgesloten met een ontmoeting met de directie van het museum waar wij die middag waren geweest. Daar hoorden wij dan wat het museum met zijn presentatie beoogt en vooral ook wat er in de nabije toekomst gaat veranderen en waarom. Want in stilstand geloven onze musea niet.

De bedoeling van de cursus was dat de studenten beter zouden leren kijken naar collectiepresentaties en leren opmerken wat een museum met zijn collectie wil laten zien. Na die eerste week was de opdracht: schrijf een kritische bespreking van de collectieopstelling in het Groninger Museum of Rijksmuseum Twenthe, of maak een opzet voor een museale presentatie uit eigen bezit met zes tot acht objecten rond een zelfgekozen thema voor het Centraal Museum in Utrecht. De ruimte waarvoor die mogelijke opstelling zou zijn bedoeld, bekeken we samen.

De meeste van onze musea trekken meer bezoekers dan ooit, maar veel van die bezoekers komen er om een tentoonstelling te zien. Ook als de eigen collectie wereldberoemd en ongekend rijk is, is een zogenaamde

Studente voor Beckmanns
Winter, 1930, zoals nu geïnstal-
leerd in het Van Abbemuseum

Een zogenaamde vaste opstelling is een zeldzaamheid geworden

vaste opstelling een zeldzaamheid geworden. En het probleem voor de marketing en communicatie zit hem in het woord *vast*. Bovendien kiest de directie doorgaans niet alleen voor afwisseling, maar vindt zij ook dat er in intellectuele of politieke zin iets moet gebeuren.



Wat erbij komt kijken

Het eerste bezoek, dat als introductie en oefening was bedoeld, gold het Amsterdam Museum en de vraag was daar: waar let je op als je een opstelling niet alleen bekijkt maar ook beoordeelt, al was het maar om niet onrechtvaardig te zijn. Als het museum in een monument gevestigd is, zoals het Amsterdam Museum in het voormalig Burgerweeshuis, dan is het gebouw een dwingend gegeven – ook al verwenst men zijn plattegrond. Als de meeste bezoekers uit het buitenland komen en hooguit één uur in het museum blijven, moet er een opstelling zijn die binnen dat uur een indruk geeft van duizend jaar Amsterdam. Dat vraagt om een uitgekiend programma. Als het museum meer dan 80.000 objecten beheert, zowel grote kunst als spullen die hun waarde alleen aan hun geschiedenis ontleen, dan is een strenge selectie cruciaal. Zulke aspecten moeten allemaal worden meegewogen bij de beoordeling van een presentatie als *Amsterdam DNA* – want alleen dan valt te begrijpen waarom er een aantal kenmerken van de stad Amsterdam moest worden benoemd en de geschiedenis van de stad in maar zeven hoofdstukken wordt verteld. De hele collectie doet daarbij overigens mee: van bodemvondsten en een fragment van een altaar van Pieter Aertsen dat in de Beeldenstorm werd vernield tot en met de foto van een stralend mannenpaar dat in Amsterdam werd getrouwd.

De studenten van de zomercursus in het Centraal Museum

Leven, politiek, kunst en allerlei thema's

Bij *Amsterdam DNA* gaat het dus om een samenvatting van duizend jaar geschiedenis van de stad. In het Rembrandthuis, dat op dit moment vooral een indruk geeft van de woning van een rijke kunstenaar uit het 17de-eeuwse Amsterdam, wil men voortaan ook het verhaal van Rembrandts leven laten zien. Hij woonde daar tenslotte en het huis is ingericht aan de hand van zijn boedelinventaris uit 1656. Er zijn bezoekers, zo werd ons verzekerd, die in tranen uitbarsten als zij dat beseffen. Maar Rembrandt is niet thuis.

In het Van Abbemuseum is de wens om divers en inclusief te zijn leidend in de manier waarop de collectie wordt getoond. Die behoefte kreeg vorm in *The Making of Modern Art*. Daarbij gaat het niet om kunstbeleving, maar om een poging de westerse kunst van de afgelopen honderd jaar te bekijken alsof zij van ver weg en elders komt en

een symptoom is van iets anders dan wat zij zegt te zijn. Wat de kunstenaar met zijn werk bedoelde, wordt niet aan de orde gesteld, en de bezoeker krijgt geen kans zich met het kunstwerk als kunstwerk te verstaan. Het was dan ook een heftige ervaring te zien wat het Van Abbemuseum met zijn collectie doet. Maar zijn beleid werd met overtuiging verdedigd en het was interessant te horen waarom het museum zijn positie zo ter discussie stelt. Meer dan sympathie met de goede bedoelingen ontstond er echter niet. Sterker nog: het viel ondanks de vijandige opstelling op wat voor een geweldig sterk schilderij Beckmanns *Winter is*, hard en koud.

In Museum De Pont in Tilburg gebeurt ongeveer het omgekeerde als in het Van Abbe. De bezoeker wordt er niet of nauwelijks toegesproken. De kunst mag het zeggen.



Studenten in Museum De Lakenhal, op de achtergrond het beeld van Roy Villevoye, *Preparations*, 2009

In het Centraal Museum in Utrecht viel er weer iets heel anders te beleven. Daar wordt de collectie gethematiseerd getoond. Oud en nieuw zijn er gemengd, en deelcollecties zijn opgegaan in een groter verband. Die opstelling gaat veranderen, verzekerde ons de directeur, en waar nodig zijn er ook nu al de nodige aanpassingen gedaan. Een zaal met enkele historische objecten uit de geschiedenis van de stad, waarbij de zaaltekst ons vertelt dat het leven altijd al zwaar was voor wie niets te zeggen had: zoiets zal verdwijnen. Maar omdat het niet meevalt in één enkel zaaltje 2000 jaar geschiedenis van Utrecht te vertellen en de studenten wisten dat zij zelf hun tanden in zo'n opdracht mochten zetten, werd er niet zozeer gelachen om wat daar allemaal mislukt was dan wel gepraat over de vraag waarom.



De groep in gesprek met Bart Rutten, directeur van het Centraal Museum



Foto: Paul Koopman

Het Rijksmuseum en De Lakenhal

Hoe radicaal de inmiddels klassiek geworden opstelling van het Rijksmuseum bij de heropening van het gerenoveerde gebouw in 2013 was, is bijna niet meer voor te stellen. Maar het tonen van de decoratieve en toegepaste kunst als een proeverij van scheepsmodellen tot en met een zaaltje Meissen was een revolutionair idee, en het presenteren van de geschiedenis van Nederland en wat daaraan voorafging als een soort terzijde bij de kunstverzamelingen was dat ook. Nu staat die opstelling als een huis, vond ook de tevreden directeur. Toch zag iedereen dat de presentatie van de moderne Nederlandse kunst op zolder een hopeloze onderneming is en dat de geschiedenis van de eigen tijd daar ook niet tot haar recht komt. En hoewel het succes van het museum is toe te juichen, stemde de drukte in de Eregalerij ons somber. Zoveel mensen die niets meer kunnen zien: ooit werd Amsterdam om andere redenen het Venetië van het Noorden genoemd.

Ons laatste bezoek was aan de zojuist heropende Lakenhal in Leiden. Een fijn gebouw, mooi in zijn waarde gelaten, en een opstelling waarin je als door een onzichtbare hand wordt rondgeleid. Enkele meesterwerken en

een kleine verzameling stukken die het waard zijn te worden gezien. Een sterk verhaal over het Leidse laken, waaraan het gebouw zijn ontstaan te danken heeft. Daarbij een voortdurende nadruk op Leiden, ook bij de 19de en 20ste eeuw. Het karakter: bescheiden en helder. De studenten waren intussen nogal kritisch geworden, maar in Leiden ging de discussie eigenlijk alleen nog maar over het beeld van de zwarte man met het kruis in de eerste zaal. Dat zette de gemoederen in beweging. Wie keek er nou nog zo naar een Asmat en wat deed dat zo nadrukkelijk aanwezige beeld bij Lucas van Leydens *Laatste Oordeel*? En waar zette het label toe aan? Was dit nu kunst, karikatuur, of kitsch? In het Van Abbemuseum hadden we over kunst gepraat, in Leiden ging het over politiek.

Dat wij zulke verschillende musea hebben stemt tevreden. En fijne studenten hebben we ook. Terwijl ik dit schrijf, werken zij aan hun opdrachten. Ik ben benieuwd♦

Peter Hecht is emeritus hoogleraar kunstgeschiedenis van de Universiteit Utrecht en bestuurslid en fellow van de Vereniging Rembrandt